

1 Перехід у Нікуди

У свої двадцять дев'ять років я жив так, як, мабуть, мріяв про це в дитинстві: офіс, розташований на двадцять п'яту поверсі одного з хмарочосів Середнього Мангеттену (у чотирьох кварталах від Таймс-сквер); квартира на розі Парк-авеню і Двадцятої вулиці; найкращі у світі колеги, з якими ніколи не буває нудно; неймовірно захоплива робота — писати про події світового масштабу (кінець режиму апартеїду в ПАР; «жовта революція» на Філіппінах; резонанс від убивства Індіри Ганді) для журналу «Time». Я ні за кого й ні перед ким не мусив відповідати. І мав можливість — і користувався нею — брати довгі відпустки, щоб їздити куди завгодно — від Балі до Сальвадору.

Незважаючи на те що кожен мій день був наповнений захопливими подіями, якась частина мене мала відчуття, що через цю нескінченну метушню в мене ніколи не з'являється можливість зрозуміти, куди я, власне, прямую й чи я взагалі щасливий. І справді: бігати й метушитися в пошуках задоволення — це, здається, ідеальний спосіб переконатися в тому, що так я ніколи не знатиму насолоди й спокою. Аж занадто часто я скидався на людину, яка невпинно торочить про мир у всьому світі, використовуючи для цього найбільш провокаційні та образливі вислові.

Тому я й вирішив полішити «життя своєї мрії» та провести рік у малій кімнатці на околиці стародавньої японської столиці — Кіото. Я, власне, і не міг до ладу

пояснити, чому це роблю: просто відчував, що донесхочу наївся отієї захопливої нью-йоркської біганини й настав час урівноважити це чимось простішим, навчившись радіти чомусь менш поверхневому та ефемерному.

Тільки-но я, лишивши позаду свою роботу з її надійністю, поринув у Невідоме — мій батько почав, як я цього й очікував, телефонувати мені й торочити, як він переймається через те, що я, такий-сякий, став «псевдопенсіонером». Я не міг його за це винуватити: всі школи вищого скептицизму, посиланнями на які він так і сипав, доводили, що мета людського життя — дістатись якогось певного місця в цьому світі, а не прямувати в Нікуди. Але ж оце Нікуди зацікавило мене тим, що в ньому виявилося більше граней та вимірів, ніж я міг бодай якось осягнути й пояснити це йому (і собі — теж). І воно, так чи інакше, здавалося мені більш просторим і незвіданим, ніж міське життя, переволнене метушнею; у ньому відкривалися пейзажі, так само неозорі, як ті, що мені довелося бачити в Марокко, Індонезії та Бразилії, разом узятих.

Я повернувся у своїх думках до того дня, коли роздивлявся картини на виставці абстрактного живопису Марка Ротко: що уважніше розглядав кожний відтінок — то більше занурювався в нескінченну глибину й насиченість спокою. Пригадав я також слова одного свого друга про те, що Джон Кейдж видобував цілі симфонії з хвилинтиші, які влаштовував у переповнених слухачами залах. Навіть більше: мене вже давно хвилювала доля Томаса Мертона — компанійського любителя подорожей і запоїв, чиє серце було розбите нещасним коханням. Він, вступивши до монастиря трапістів у Кентуккі, став зватися отцем Луї

й спрямував свою невтомну енергію в інше, менш помітне для оточення річище.

Леонард Коен пізніше закцентує мою увагу на тому, що переходити в Нікуди зовсім не означає відвертатися від світу: коли-не-коли відступаючи від нього, ми потім стаємо здатними бачити його чіткіше й любити сильніше.

• • •

Ідея переходу в Нікуди — коли людина з власної волі перебуває в недіянні настільки довго, щоб заглибитись у себе, — за своєю суттю проста. Якщо ваша машина зламалася, ви ж не думатимете над тим, як її пофарбувати в новий колір. Більшість наших проблем — а отже, і їхніх розв'язань, що приносять нам душевний спокій, — містяться в нас. Бігати туди-сюди, намагаючись знайти щастя десь довкола, — так само безглаздо, як шукати, подібно до комічного персонажа однієї ісламської притчі, ключ, що загубився десь у вітальні, на вулиці (мовляв, там світліше). Епіктет і Марк Аврелій, які жили більш ніж два тисячоліття тому, стверджували, що людину формують не пережиті нею події, а те, як вона реагує на них. Наприклад, містом пронісся ураган і перетворив його на руїни; одна людина побачить у цьому звільнення й можливість почати все спочатку, а інша (можливо, навіть її брат) буде травмована цим на все життя. А Шекспір у «Гамлеті» написав: «Самі по собі речі не бувають добрими чи поганими. Вони такі, як ми про них думаємо»¹.

Думки (спогади, фантазії, роздуми й осмислення пережитого) займають настільки велику частину

¹ Переклад Ю. Андруховича.

нашого існування, що іноді в мене виникає відчуття: щоб змінити своє життя, найкраще буде змінити світогляд. Ось що сказав Вільям Джеймс – наймудріший психолог Америки: «Найбільш ефективна зброя проти стресу – це наша здатність ставити одну думку вище за інші». Точка зору, яку ми обираємо, – а не місця, куди подорожуємо, – урешті-решт розкриває нашу життєву позицію. Усе, що я переживаю під час кожної зі своїх подорожей, набуває значення й укорінюється в моїй свідомості тільки після того, як я, повернувшись додому, беруся, сидячи нерухомо, перетворювати у своїх думках побачене на осмислене.

• • •

Я не хочу цим сказати, що в мандрівках зовсім немає сенсу; занурення в спокій часто було для мене найбільш плідним десь в осяяному сонцем куточку Ефіопії чи Гавані. Я просто хочу нагадати, що не переміщення в просторі підносить нас, а настрій, який ми приносимо в цю подорож. Генрі Девід Торо, один із видатних мандрівників свого часу, теж нагадував про це собі у своїх записах: «Значення має не те, куди й наскільки далеко ти подорожуєш (зазвичай що далі – то гірше), а наскільки живим ти себе під час цього відчуваєш».

Провівши рік у Японії та проживши ще два роки після цього, я зробив кілька нових – більш осмислених – кроків у Нікуди. У Кіото я відчув смак спокою, та все ж мав підтримувати себе мандрівками. І за останні кілька місяців мені пощастило об'їздити всю Аргентину – аж до Вогняної Землі. А потім – побувати в Китаї, Тибеті й Північній Кореї. Протягом двох місяців я жив то в Лондоні, то в Парижі, регулярно літаючи до матері, яка жила в Каліфорнії. А попереду в мене